

Бібліотека ім. Короленка показала свої рідкісні та цінні видання

У рамках проведення Всеукраїнського дня бібліотек обласна бібліотека ім. В. Короленка показала унікальну виставку «100+» — рідкісних та цінних видань зі своїх фондів. Це книги другої половини XIX — початку XX ст.

Дуже цінною є колекція енциклопедичних видань. Серед них — «**Енциклопедичний словник Брокгауза і Ефрона**», універсальна енциклопедія, випущена у 1895 – 1907 рр., де міститься 121240 статей, 7800 ілюстрацій, 235 малюнків.

«**Єврейська енциклопедія**», випущена видавництвом Брокгауза і Ефрона, в 16 томах у 1906 – 1913 роках.

«**Настільний енциклопедичний словник Гранат**» — універсальна енциклопедія, яка мала сім видань з 1891 до 1948 рр.

«**Дитяча енциклопедія**» у 10 томах, видання 1913 року, прекрасно ілюстрована.

Була представлена й література з історії України. Перша вітчизняна модерна енциклопедія — «**Український народ в его прошлом и настоящем**». До редакційної ради увійшли видатні вчені: Ф. Вовк (антропологія, етнографія, мистецтво), М. Грушевський (історія, географія, статистика), Ф. Корш (мова, література, мистецтво), А. Кримський (мова й література), М. Ковалевський (господарство), М. Туган-Барановський (економіка), О. Шахматов (філологія). Перший том вийшов у 1914 р. Тут, зокрема, — праці М. Грушевського з української історії.

Цікава й література з історії

Чернігівщини. Дуже цінна книга «**Картины церковной жизни Черниговской епархии из IX вековой её истории**», видана 1911 року в Києві. Автор — владика Василій (у миру — Василь Дмитрович Богоявленський, 1867 – 1918), архієпископ Чернігівський і Ніжинський. Зміст книги охоплює історію краю від язичницьких часів, розповідає не тільки про святих великомучеників, храми й монастирі, їхню архітектуру, оздоблення та святині, а й про славних полководців — чернігівських князів. Книга написана живою мовою, до того ж багато ілюстрована й має чималий довідковий апарат. Бібліотека має електронну версію цього друкованого видання — <https://bit.ly/2QawJLk>.

На виставці була представлена й рідкісна книга «**Черниговъ**», яка побачила світ 1863 року в друкарні Чернігівського Іллінського монастиря. Це унікальна розповідь про релігійні святині Чернігова. Бібліотека зробила і представила широкому загалу електронну копію — <https://bit.ly/2NG12ml>.

Книга 1896 року «**Черниговская памятка**». Видання довідкове, дуже гарно ілюстроване. Розповідає про установи Чернігова, їх адреси. Також розміщені історичні довідки про села тодішньої Чернігівської губернії.

Ось книги більш пізнього періоду. Зокрема, «**Черниговский округ в границах на 1-е июля 1925 года: краткие статистические сведения**».

Також академічне видання: «**Корисні копалини Чернігівського Полісся**», К. А. Жуковський, Українська академія наук, 1935. На жаль, автор під час репресій 1937 року був заарештований і розстріляний.

У бібліотеці є й періодичні видання другої половини XIX — початку XX століть. Журнал «**Черниговские епархиальные известия**» заснований у липні 1861 року істориком і чернігівським архієпископом Філаретом (Гумілевським), складався з двох частин — щотижневої офіційної та неофіційної, яка виходила один раз на два тижні. Неофіційна частина називалася «**Прибавление к Черниговским епархиальным известиям**». Архієпископ Філарет одразу спрямував часопис на історико-краєзнавчу тематику. Бібліотекою оцифровані ряд номерів часопису: <https://bit.ly/2xJMxti>.

«**Земський збірник Черниговской губернии**» — друкований орган Чернігівського губернського земства. Виходив у 1869 – 1915 роках. У збірнику чільне місце посіли документи губернського правління, земська хроніка. У II половині 1870-х рр. у збірнику стали друкувати статистичні матеріали й деякі краєзнавчі розвідки, а від середини 1890-х рр. — монографії й відомості з археології, історії, етнографії, сільського господарства, кооперації, торгівлі, медицини, ветеринарії, ентомології.

Ці видання будуть цікаві й корисні науковцям, учням, студентам, усім небайдужим до нашої історії.

Відомий фізик Іван Горбань

7 жовтня 1928 року в селі Займище Італалівського району на Чернігівщині народився Іван Степанович Горбань, науковець у галузі фізичної оптики.

Закінчив фізичний факультет Київського державного університету (1952). Там працював і надалі, зокрема тривалий час очолював кафедру експериментальної фізики (1972 – 1998).

Один із провідних учених країни в галузі фізики. Засновник наукової школи оптики і спектроскопії напівпровідникових кристалів. Доктор фізико-математичних наук (1965), лауреат Державної премії України з науки і техніки (1987), академік НАН України (1992).

Один із засновників, віце-президент (1991 – 1993), президент (1995 – 1998) Українського фізичного товариства. Автор двох монографій, кількох навчальних посібників та понад 300 наукових публікацій. 1998 року йому присвоєно звання «Заслужений діяч науки і техніки України».

Помер 30 січня 2000 року в Києві, похований на Байковому кладовищі.

Сергій ГОРОБЕЦЬ,
Український інститут національної пам'яті,
м. Чернігів

«Що нам Дніпро — у нас Десна!»

Кожен, хто народився в Чернігові або тривалий час жив чи живе тут, не уявляє свого міста й власного існування в ньому поза чарівною Десною. Часом від чернігівців можна почути: «Що нам Дніпро — у нас Десна!»

Данину закоханості в Десну віддав і Роман Бжеський (1897 – 1982). Він народився в Чернігові, помер у Детройті (США), бо належав до покоління вигнанців з Батьківщини, котрі мусили після поразки Українських визвольних змагань рятуватися від більшовицько-російських окупантів по чужих світах. Був активним учасником подій Української революції, все життя ревно сповідував націоналістичну ідеологію, залишив по собі значний спадок у вигляді численної історичної та літературознавчої публіцистики, рецензій, не цурався й поетичної творчості.

Романтизмом пронизані його спогади про дитинство в Чернігові та про Десну.

Любити Десну Бжеського змалку навчили дідусь по матері й батько.

«Дідусь же був не лише завзятим рибалкою, а й любителем голубів. Від весни й аж до осені він не менше чотирьох днів на тиждень проводив на Десні».

Підприємець Александров збудував великі купальні з рядом великих родинних «номерів», багатьма малими, одноособовими, а також двома чималими приміщеннями — одне для жінок, а друге для чоловіків. У ті часи ще здебільшого купалися без купальних костюмів, і тому то все було потрібне. Купальні були прикріплені до берега, а довкола номерів над водою було розташовано поміст завширшки у півтора метра. Отже, на тому помості з боку, що виходив на річку, рибалки-любители мали свої місця, з яких ловили рибу. Глибина річки вздовж помосту сягала 9 – 11 метрів».

Досі було лише в загальних рисах відомо про існування в дореволюційному Чернігові купальні Александрова. Нині завдяки споминам Бжеського ми маємо докладний опис їх як складової життя міста сторіччя тому.

Купальні стали для юного Романа місцем, де він навчився плавати. Та не лише саме купання в річці вабило хлопця. Деснянські чернігівські краєвиди вплинули на естетичне сприйняття світу Романа Бжеського. Спогади про них та про батьківський дім супроводжували його все життя.

Десна навіювала юнакові мрії про пригоди. Часом — доволі авантюристичні, як, приміром, у Марка Твена. Був випадок, що Бжеського залишили в Чернігівській гімназії на другий рік. Пізніше він згаду-

вав: «Я став вважати, що сумлінно вчити лекції є нижче моєї гідності, і врятувало мене від отупіння й невігластва лише читання. Під впливом книжок я мріяв про далекі подорожі, про захопиви пригоди, але мене цікавила не лише навколишня природа, а й пізнання світу і підготовка до наукової праці. Спочатку я читав науково-популярні праці, а потім переходив і до власне наукових праць, які не кидав доти, доки не зрозумів добре всього, що там було написано. Але я прагнув також пізнати життя (і мета — пригоди) посеред природи. Це бажання під впливом однієї книжки, яка випадково потрапила мені в руки, набрало конкретних форм. Серед «безплатних додатків» до журналу «Вокруг света» була розповідь Ернеста Сетона-Томпсона. Ці надзвичайно талановито написані й цікаві твори про життя тварин захопили мене...»

Але твір згаданого автора «Маленькі дикуни» — про життя і пригоди кількох хлопців, які спробували прожити пару місяців так, як індіанці, — викликав у мене бажання й собі спробувати пожити серед природи без будь-якої опіки й допомоги».

Хлопці дорослішали, й їхні річкові розваги ставали більш системними. Колоритний опис походеньок Бжеського та його друзів щось дуже нагадує сучасній чернігівській молоді.

«Досягши 15 років, я добрав собі компанію — кількох шкільних товаришів, і ми почали разом учащати на Десну. Прийшовши на берег, ми прямували до вже згаданого Александрова, який, крім купалень, винаймав човни, яких мав дуже велику кількість різного роду і розміру. Ми,

звичайно, брали човна на цілий день — це коштувало дешевше, як на години, а нам, як своїм сталим клієнтам, і то клієнтам з досить порожніми кишенями, робив він спеціальну знижку».

Ми, звичайно, перепливали Десну, а потім здовж її низького незаселеного (бо заливала його повинні навесні) берега пливли проти течії, веслуючи по черзі, доки не потомимося, а тоді шукаємо собі мальовничого закутка, а їх на Десні не бракувало, приставали до берега, витягали на берег човна і бралися купатися. За старих часів купальні костюми ще не були поширені в Чернігові, і хлопці, «як мати родила» бігли з галасом і вигуками в холодну воду. Ми всі уміли плавати, і тому не журилися тим, чи глибоко, лише пильнували, щоб не потрапити у вир, про існування яких ми чули, і, щоб на закрутах річки, особливо там, де вона звужувалася, не відпливти далеко від берега, бо в таких місцях переборювати течію було нелегко. Накупавшись досхочу, бралися їсти принесені з дому харчі, а найвищі і полежавши на сонці, починали бавитися.

Деколи, вимастившись наумом та озброївшись списами з лози, ми виглядали як чорношкірі дикуни, а набавившись — знову кидалися в обійми Десни. Верталися, звичайно, коли вже цілком смеркло, співаючи з запалом «Рева та стогне Дніпр широкий...» чи «Ой у лузі червона калина...» та інших пісень.

Коли ми, хлопці, сини свого народу, поверталися човном до міста — всю дорогу, гарно чи ні, — співали! Човен плив за водою майже без нашої допомоги, тишу порушу-

вав лише плюскіт хвиль, які несли човен, і з усіх кінців річки, з човнів, що пливли в усіх напрямках, з надбережних садів чернігівського боку долітали пісні... Десна замріяна або весела — співала... І хоч як дивно, адже місто було зросійщене і навіть незалежні від влади міщани вже не розмовляли українською мовою, лише якимось жаргоном-суржином, — лунали майже тільки українські пісні, ті пісні, що їх слухала Десна упродовж багатьох віків...»

Про особливу роль Десни для Чернігова та його мешканців неодноразово згадував знаний український історик Сергій Леп'явко — автор найгрунтовнішої книжки про Чернігів. Зокрема, про період наприкінці XIX — початку XX ст. він писав: «Велике значення в житті міста зберігала Десна. Упродовж віків вона слугувала важливим шляхом сполучення, давала чернігівцям рибу, воду для пиття і служила місцем відпочинку... Упродовж XIX ст. поступово зростало економічне значення Десни як транспортної артерії».

Водночас правдою є й те, що Чернігів був заснований не на Десні, а на березі іншої річки, її притоки — Стрижня. Згодом Десна пробилася до міста. Можна сказати — річка обрала місто, полонивши його городян і значною мірою вплинувши на їхній характер та спосіб життя, що й описано у спогадах Романа Бжеського.

Тамара ДЕМЧЕНКО,
Володимир БОЙКО,
кандидати історичних наук,
м. Чернігів